

NAPOLÉON BONAPARTE

1769-1821

Ünlü Fransız generali ve imparatoru I. Napolyon, 1769 yılında Korsika'nın Ajaccio kentinde doğdu. Asıl adı Napoleone Buonaparte'dir. Fransa Korsika'yı O doğmadan on beş ay kadar önce almıştı ve ilk gençlik yıllarında Napolyon, Fransızları zalim olarak nitelendiren Korsikalı bir milliyetçiydi. Buna rağmen Fransa'daki askeri akademiye gönderildi ve bu okulu 1785 yılında, on altı yaşındayken bitirdikten sonra Fransız ordusunda asteğmen oldu.

Dört yıl sonra Fransız ihtilali patlak verdi ve birkaç yıl içinde yeni Fransız hükümeti bazı yabancı güçlerle savaşa girdi. Napolyon'un eline kendini gösterme fırsatı ilk defa 1793 yılında (Fransızların şehri İngilizlerden geri aldığı), Tulon kuşatması sırasında, topçu birliğini kumanda ettiği sırada geçti. (Artık Korsika milliyetçiliği görüşünü terk etmiş ve kendisini bir Fransız olarak görmeye başlamıştı.) Tulon'da kazandığı başarılar onu tuğgeneral rütbesine yükseltti ve 1796'da İtalya'daki Fransız ordusunun komutanlığına atandı. Burada, 1796-97 yılları arasında muhteşem zaferler kazandı. Sonra bir kahraman olarak Paris'e döndü.

1798'de Mısır'ın Fransa tarafından işgaline önderlik etti. Seferberliğin sonu tam bir felaketti. Napolyon'un orduların kara savaşlarında genelde başarılıydı. Ama Amiral Nelson komutasındaki İngiliz donanması Fransız filosunu perişan etti ve 1799'da Napolyon, ordusunu Mısır'da bırakarak Fransa'ya döndü.

Napolyon Fransa'ya döndüğünde, halkın Mısır'da yaşadığı fiyaskodan çok, İtalya'daki savaşta kazanmış olduğu başarılarının hatırlanmış gördü. Bu durumu kullanarak, dönüşünden bir ay sonra Abbe Sieyes ve diğerleriyle birlikte bir darbe girişimine katıldı. Darbe yeni bir hükümetin, Konsül'ün kurulmasıyla sonuçlandı ve Napolyon birinci konsül konumuna getirildi. Gelişmiş bir anayasa hazırlanmasına ve bu anayasanın halk oylamasıyla (plebisit) onaylanmasına rağmen, bütün bunlar sadece kısa bir süre sonra diğer darbecilere üstünlük sağlayan Napolyon'un askeri diktatörlüğünü arkalarında gizlediği birer maskeydi.

Böylece, Napolyon'un erk kazanması inanılmayacak kadar hızlı olmuştu. Tulon kuşatmasından önce, Ağustos 1793'te, Napolyon hiç kimsenin tanımadığı, hatta Fransız olarak doğmamış, yirmi dört yaşında küçük rütbeli bir subaydı. Aradan geçen altı yıldan az bir süre içinde, henüz otuz yaşındayken, Fransa'nın karşı konulmaz hükümdarı olmuştu ve bu konumu on dört yıldan fazla koruyacaktı.

İktidarda olduğu yıllar içinde Napolyon, Fransa'nın yönetsel yapısına ve Fransız hukuk sistemine önemli değişiklikler getirdi, örneğin, finansal yapıyı ve yargıyı yeniden şekillendirdi; Fransız Bankası'nı ve Fransız Üniversitesi'ni kurdu, yönetimi merkezi haline getirdi. Bu

değişimlerin her birinin Fransa üzerinde yaptığı önemli ve bazı durumlarda da kalıcı etkiye rağmen, dünya genelindeki etkileri önemsizdir.

Ancak Napolyon'un reformlarından biri, Fransa sınırlarının ötesine yayılan bir etkiye sahip olacaktı. Bu da Fransız medeni kanunu, ünlü "Napolyon yasası"ydı. Bu yasaya göre örneğin, hiç kimse doğuştan ayrıcalıklara sahip değildi ve kanun önünde herkes eşitti. Yasa, eski Fransız kanunlarına ve örflerine Fransız halkı ve kanun adamları tarafından rahatlıkla kabulünü sağlayacak kadar da yakındı. Bütün olarak yasa; ılımlı, iyi düzenlenmiş ve her türlü övgüyü hak eden kısa, öz ve berrak bir anlatımı olan bir metindi. Bunların sonucunda da, sadece Fransa sınırları içinde kalıcı olmakla kalmayarak (günümüzün Fransız medeni kanunu, Napolyon yasasıyla çarpıcı benzerlikler taşımaktadır.) kendi koşullarına uyum sağlamak üzere düzeltme yapılarak, birçok başka ülke tarafından da benimsenmiştir.

Fransız devriminin savunucusu olduğunu vurgulamak Napolyon'un değişmez politikasıydı. Buna rağmen 1804 yılında kendisini Fransa imparatoru ilan ettirdi. Buna ek olarak, diğer Avrupa ülkelerinin tahtlarına kardeşlerinden üçünü yerleştirdi. Bu davranışlar -bunları Fransız devriminin ideallerini tam anlamıyla ihanet sayan- Fransız cumhuriyetçilerinin bir kısmını gücendirdi; ama gerçek güçlük, Napolyon'un karşısına yabancılarla yaptığı savaşlar sonucunda ortaya çıkacaktı.

1802'de Amiens'de İngiltere'yle Fransa'nın on yıldan uzun süredir neredeyse kesintisiz devam eden savaş halinden sonra soluklanmasını sağlayacak bir barış antlaşması imzaladı. Ancak ertesi yıl antlaşma bozuldu; İngiltere ve müteffikleriyle savaşlar yeniden başladı. Napolyon orduları karada zaferler kazanıyor olmakla birlikte, İngiltere donanması yenilgiye uğratılmadan teslim alınamayacak bir ülkeydi. 1805'te yapılan Trafalgar savaşında İngiliz donanması ezici bir zafer kazandı, Napolyon açısından çok talihsiz olan bu durum savaşın kaderini de belirledi ve İngilizler denizlerde tartışmasız bir hakimiyet kurdu. Napolyon'un en büyük zaferi, Trafalgar'dan sadece altı hafta sonra (Avusturya ve Rus ordularına karşı, Austerlitz'de) kazanılmakla birlikte, yaşanan deniz felaketini telafi etmeye yetmedi.

1808'de Napolyon aptalca bir kararla, Fransa'yı İber yarımadasında uzun ve amaçsız bir savaşın içine attı. Fransız orduları saplandıkları bu bataktan yıllarca kurtulamadılar. Ama Napolyon'un sonunu hazırlayan hatası Rusya'ya düzenlediği sefer oldu. 1807'de Napolyon Rus Çarı ile tanışmış ve taraflar Tilsit antlaşmasını imzalayarak ebedi dostluk yemini etmişlerdi. Ama ittifak yavaş yavaş bozuldu ve 1812 Haziranında Napolyon "Büyük ordu" sunu (Grande Armée) Rusya içlerine sürdü.

Sonuçları gayet iyi bilinir: Rus ordusu kendisine karşı meydan muharebesi yapmaktan genelde kaçındıklarından Napolyon hızlı ilerleyebildi. Eylül ayında Moskova'ya girmişti bile. Ancak Ruslar burayı ateşe verdiler ve şehrin büyük kısmı harap oldu. Moskova'da, Rusların barış isteyeceğini umarak, beş hafta süren nafîle bir bekleyişten sonra Napolyon sonunda geri çekilmeye karar verdi. Ama artık çok geçti. Rus ordusu, Rus kışı ve Fransız ordusunun yetersiz mühimmatı bir araya gelerek geri çekilişi bozguna dönüştürdüler. "Büyük ordu"nun % 10'dan az bir kısmı Rusya'dan sağ salim çıkabildi.

Avusturya ve Prusya gibi diğer Avrupa devletleri, artık ellerinde Fransız boyunduruğundan kurtulmak için bir fırsat bulunduğunu fark ettiler. Güçlerini Napolyon'a karşı birleştirdiler ve Ekim 1813'teki Leipzig savaşında Napolyon bir diğer ezici yenilgiye uğradı. Ertesi sene görevinden ayrıldı ve İtalya açıklarında ufak bir ada olan Elbe'ye sürgün edildi.

1815'te Elbe'den kaçarak Fransa'ya döndü ve burada çok iyi karşılanarak yeniden iktidara geldi. Ama diğer Avrupa güçleri derhal savaş ilan ettiler ve iktidara gelişinden yüz gün sonra Waterloo savaşında son yenilgisine uğradı. Waterloo yenilgisinin ardından İngilizler tarafından güney Atlantik'te küçük bir ada olan St. Helen'de hapsedildi. Burada 1821 yılında kanserden öldü.

Napolyon'un askeri kariyeri şaşırtıcı bir tezat içerir. Manevra ve taktik uygulama konusundaki dehası göz kamaştırıcıydı ve sadece bu özelliğiyle değerlendirilseydi, belki de tüm zamanların en büyük generali sayılabilirdi. Strateji alanında ise Mısır ve Rusya'yı işgal girişimlerinde olduğu gibi, inanılmayacak kadar büyük gaflar yapmaya eğilimliydi. Stratejik hataları o kadar berbattı ki, Napolyon askeri liderlerin en büyüğü olarak değerlendirilmemelidir. Bu haksız bir sonradan fikir yürütme mi? Sanmıyorum. Bir generalin büyüklüğünün ölçütlerinden birinin de felaketle sonuçlanacak hatalardan kaçınabilmesi olduğu muhakkaktır. Büyük İskender, Cengiz Han ve Timurlenk gibi orduları hiç yenilgiye uğramamış generaller hakkında sonradan fikir yürütmek çok zordur. Napolyon sonunda yenilgiye uğradığı için yabancı ülkelere karşı kazanmış olduğu zaferler de gelip geçici bir nitelik kazanmıştır. 1815'te aldığı son yenilgiyle Fransa, İhtilalin patlak verdiği yıllarda olduğundan daha az toprağa sahip bir hale gelmiştir. Napolyon da bir "ego-manyak"tı ve bu yönüyle genellikle Hitler'e benzetilir. Fakat iki adam arasında can alıcı bir fark vardı: Hitler büyük ölçüde iğrenç bir ideolojiye yönelmişti, Napolyon ise yalnızca hırslı bir oportünistti; korkunç kıyımlar düzenlemekle işi yoktu. Napolyon rejiminde var olan hiçbir şeyin, Nazi toplama kamplarıyla aynı kefeye konulması mümkün değildir.

Napolyon'un çok büyük ünü, etkisinin kolaylıkla abartılmasına yol açar. Kısa vadeli etkisi gerçekten de olağanüstüydü; Hitler'in etkisine göre çok daha az olmakla birlikte, Büyük İskender'in yapmış olduğu etkiden muhtemelen daha fazlaydı. (Napolyon'un savaşlarında 500.000 Fransız askerinin öldüğü sanılıyor, buna karşın II. Dünya savaşında 8 milyon Alman'ın öldüğü tahmin ediliyor.) Her halükarda; Napolyon'un yaptıkları, Hitler'e kıyasla, döneminde yaşayanlar insanların çok daha azının hayatını kesintiye uğratmıştır.

Uzun vadeli etkisi açısından; Napolyon Hitler'den daha fazla, Büyük İskender'den ise daha az önemli görünmektedir. Napolyon Fransa'da geniş yönetsel değişiklikler yapmıştır ama, Fransa dünya nüfusunun yetmişte birinden az bir kısmını oluşturmaktadır. Ne olursa olsun, bu tür idari değişimlere doğru bir açıdan bakılmalıdır. Son iki yüzyılın sayısız teknolojik değişiminin etkileri yanında, yönetsel değişimlerin bir Fransız'ın hayatında yaptığı etki çok daha önemsizdir.

Napolyon döneminin, Fransız İhtilali döneminde yapılmış değişikliklerin yerine oturması ve Fransız burjuvazisinin kazanımlarının pekişmesi için zaman kazandırdığı söylenir. Fransız monarşisinin yeniden kurulduğu 1815 yılına gelindiğinde bu değişiklikler o kadar iyi yerleştirilmişti ki, eski rejimin (ancien régime) sosyal kalıplarına geri dönülmesi düşünülemezdi. Aslında en önemli değişiklikler Napolyon'un iktidara geldiği 1799 yılına kadar kurumsallaşmıştı ve eski koşullara (status quo ante) dönmek için belki de artık çok geçti. Yine de Napolyon; monarşist eğilimlerine rağmen, Fransız devriminin fikirlerinin Avrupa'ya yayılmasında gerçekten de önemli rol oynamıştır.

Napolyon aynı zamanda Latin Amerika tarihi üzerinde de- dolaylı olmakla birlikte- büyük etki bırakmıştır. İspanya'yı işgaliyle İspanyol devleti o kadar zayıflamıştır ki, Latin Amerika'daki sömürgeleri üzerinde etkin kontrolünü birkaç yıllığına kaybetmiştir. Latin Amerika'da bağımsızlık hareketlerinin başlangıcı bu fiili (de facto) özerkliğin kazanıldığı döneme denk gelir.

Napolyon'un yaptıkları arasında belki de en kalıcı ve en önemli sonuçları ortaya çıkaran eylem, belirlediği ana hedeflerle neredeyse hiç ilgisi olmayan bir olaydır. 1803 yılında Napolyon Amerika Birleşik Devletlerine büyük bir toprak parçası satmıştır. Kuzey Amerika'da bulunan Amerikan topraklarını İngiliz istilasından korumanın zor olabileceğini düşünüyordu, ayrıca nakde de ihtiyacı vardı. Tarihte barış koşullarında yapılmış belki de en büyük toprak değişimi olan "Louisiana'nın Satın Alınması", Amerika Birleşik Devletlerini neredeyse bütün bir kıta büyüklüğünde bir ülke haline getirdi. Louisiana'nın satın alınması olmasaydı A.B.D.'nin neye benzeyeceğini kestirmek zor olmakla birlikte, bugünkünden çok farklı bir ülke olacağı da kesindir. Hatta bu olay olmasaydı A.B.D.'nin bu denli güç kazanmış olacağı da kuşkuludur.

Louisiana'mn Amerikalılara satılmasının tek sorumlusu elbette ki Napolyon değildi. Amerikan h k metinin de bunda bir rol oynamış olduğu açıktır. Ama Fransız teklifi o kadar kelepirdi ki, hangi Amerikan hükümeti olsa bunu kabul ederdi; ayrıca Fransız h k metinin Louisiana'yı satma kararını tek bir kişinin, Napolyon Bonapart'ın keyfi iradesiyle gündeme gelmişti.

Kaynak: Michael H. Hart, Dünya Tarihine Yön Veren En Etkin 100, Neden Kitap Yayıncılık, İstanbul, 2008, s.178-183